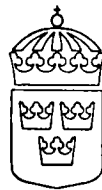

Regeringens proposition

1985/86: 113

om lokalisering av grundskollärlinjen

m. m.;

Prop.
1985/86: 113

beslutad den 27 februari 1986.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har tagits upp i bifogade utdrag av regeringsprotokoll för de åtgärder och de ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

Olof Palme

Bengt Göransson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås att utbildningen på grundskollärlinjens båda grenar skall anordnas vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, universiteten i Linköping, Lund, Göteborg och Umeå samt högskolan i Karlstad. Utbildning enbart på den gren som skall vara inriktad mot undervisning i grundskolans tidigare årskurser föreslås anordnas vid högskolorna i Falun/Borlänge, Jönköping, Kristianstad, Växjö, Luleå och Sundsvall/Härnösand samt utbildning enbart på den gren som skall vara inriktad mot undervisning i grundskolans senare årskurser vid universitetet i Uppsala.

Utbildningen på ämnesfärlinjerna – för undervisning i gymnasieskola och vuxenutbildning – föreslås anordnas vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt vid universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.

För läsåret 1987/88 föreslås vissa begränsningar i antagningen vid berörda universitet och högskolor. Sålunda skall antagning till mellanstadie-lärlinjen göras endast vid högskolorna i Gävle/Sandviken och Kalmar. I fråga om ämneslärlinjerna skall antagning göras enbart till den matematisk-naturvetenskapliga linjen. Frigjorda resurser skall i första hand användas för fortbildning av lärarutbildare och för förberedelse- och utvecklingsarbete i anslutning till reformen.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 februari 1986

Närvarande: Statsministern Palme, ordförande, statsråden I. Carlsson, Lundkvist, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Hjelm-Wallén, Peterson, Göransson, Dahl, R. Carlsson, Holmberg, Hellström, Wickbom, Johansson, Hulterström, Lindqvist

Föredragande: statsrådet Göransson

Proposition om lokalisering av grundskollärlinjen m. m.

1 Bakgrund

Riksdagen beslutade vid 1984/85 års riksmöte om en ny lärarutbildning för grundskolan (prop. 1984/85: 122, UbU 31, rskr. 366). Utbildningen skall organiseras som en allmän utbildningslinje inom högskolan, grundskollärlinjen. Linjen skall ha två skilda inriktningar eller grenar, som jag i likhet med universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) benämner dem i fortsättningen. Grenen för undervisning i tidigare årskurser eller årskurserna 1 t. o. m. 7 – T-grenen – skall omfatta 140 poäng och innehålla fördjupade studier i matematik och naturorienterande ämnen eller i svenska och samhällsorienterande ämnen. Grenen för undervisning i senare årskurser eller årskurserna 4 t. o. m. 9 – S-grenen – skall omfatta fyra alternativa specialiseringar, en mot samhällsorienterande ämnen om 180 poäng, en mot naturorienterande ämnen om 180 poäng, en mot svenska och två främmande språk om 180 poäng samt en mot praktisk-estetiskt ämne tillsammans med svenska, matematik eller språk om 140, 160 eller 180 poäng. Lärare för grundvux och lärare i svenska som andraspråk skall utbildas på en variant av grundskollärlinjen.

Regeringen uppdrog i juli 1985 åt UHÄ att förbereda genomförandet av den nya lärarutbildningen och därvid bl. a. utarbete förslag till lokalisering av grundskollärlinjen och ämneslärlinjerna, vilka senare, när den nya grundskollärlinjen införs, kommer att vara avsedda enbart för gymnasieskola och vuxenutbildning.

UHÄ redovisade denna del av uppdraget i november 1985. Förslaget finns tillgängligt i utbildningsdepartementets ärende, dnr 3714/85.

Jag kommer nu att ta upp frågor om lokalisering av grundskollärlinjen och ämneslärlinjerna samt frågor som rör begränsning av antagningen till vissa lärarutbildningar inför läsåret 1987/88. Jag avser att senare föreslå regeringen att under nästa riksmöte återkomma till riksdagen i frågor som rör dels huvudinnehållet i grundskollärlinjen, dels fortbildningen av lärare.

2 Allmänna utgångspunkter

Inledningsvis vill jag ange några allmänna utgångspunkter för mina ställningstaganden.

2.1 En ny utbildning

Den nya lärarutbildningen för grundskolan, grundskollärlinjen, skall ersätta tidigare klasslärarutbildningar och ämneslärarutbildningar för grundskolan. I förhållande till dessa utbildningar kommer grundskollärlinjen att vara annorlunda inte bara till sin struktur utan också i vissa avseenden till sitt innehåll. Den kompetens som i dag finns vid universitet och högskolor med lärarutbildning kommer därför att i viss utsträckning behöva förändras eller kompletteras. UHÄ framhåller således att utbildningen på T-grenen på ett helt annat sätt än nuvarande klasslärarutbildning kommer att kräva tillgång till kvalificerad och forskarutbildad personal.

Den lärarutbildningsorganisation som finns i dag kom till i stort sett under utbyggnaden av lärarutbildningen under 1960-talet. En stor del av lärarutbildarna har arbetat i organisationen sedan denna tid men kommer att gå i pension under det närmaste årtiondet. Enligt uppgifter som UHÄ har inhämtat kommer drygt 20% av dem att uppnå pensionsåldern under de närmaste sju åren. Detta betyder att den kompetens som dessa lärarutbildare står för måste ersättas inom några få år.

Vad jag nu har sagt visar att utbildningsorganisationen står inför sådana förändringar att det finns skäl att mera förutsättningslöst pröva frågan om var den nya grundskollärlinjen skall etableras.

2.2 Dimensioneringen av lärarutbildningen

Statsrådet Göransson har i årets budgetproposition redogjort för elevminskningen i grundskolan och de konsekvenser denna förändring har för lärarbehovet under de närmaste åren (prop. 1985/86: 100, bil 10 s 14–19). Av redovisningen framgår att det under resten av 1980-talet och första hälften av 1990-talet sannolikt kommer att finnas övertaliga lärare men att situationen kommer att förbättras under senare delen av 1990-talet till följd av bl. a. en ökning i antalet pensionsavgångar.

Lärare utbildade på grundskollärlinjen kan beräknas komma ut på arbetsmarknaden först år 1992. Detta innebär att ett ställningstagande i dimensioneringsfrågan för grundskollärlinjen påverkar tillgången på lärare först från och med nämnda år.

UHÄ redovisar som utgångspunkt för sina lokaliseringsförslag planeringstal för såväl den nya grundskollärlinjen som ämneslärlinjerna för perioden 1988/89–2002/03. Redovisningen bygger på prognosmaterial från statistiska centralbyrån (SCB) och planeringsunderlag från skolöverstyrelsen (SÖ).

På grundval av detta underlag redovisar UHÄ för perioden 1988/89–1991/92 ett årligt rekryteringsbehov av omkring 1 000 lärare för grundskolan och gymnasieskolan, motsvarande nuvarande klass- och ämneslärare.

För en övergångsperiod omfattande tiden 1992/93–1995/96 ökar rekryteringsbehovet från ca 1 000 till ca 3 200 lärare per år. På lång sikt beräknas behovet vara relativt konstant och ligga strax över 3 000 lärare per år.

UHÄ utgår från att det finns en betydande osäkerhet i fråga om ett rekryteringsbehov som gäller en så lång tid. UHÄ har därför för de aktuella perioderna redovisat planeringstal i form av intervall för olika linjer m. m. enligt följande.

	1988/89–89/90	1990/91–91/92	1992/93–2002/03
Grundskollärlinjen:			
T-grenen	700–1 100	1 100–1 600	1 600–2 000
S-grenen	700–1 100	1 100–1 600	1 600–2 000
varav med praktisk-estetiska ämnen	250–350	350–500	500–900
Ämneslärlinjerna	350–400	400–800	800–1 000

Med hänsyn till att det under de närmaste åren troligen kommer att finnas ett visst överskott av utbildade lärare förordar UHÄ att man vid planeringen av grundskollärlinjen utgår från följande riktal för antagning till linjen.

	1988/89	1989/90	1990/91	1991/92
T-grenen	700	1 000	1 300	1 500
S-grenen	700	800	1 200	1 400

För egen del vill jag stryka under att det hittills har visat sig förenat med stora svårigheter att med större säkerhet och på längre sikt förutse utvecklingen inom bl. a. denna del av arbetsmarknaden. Från lärarutbildningens synpunkt är det viktigt att dimensioneringen och därmed basen för utbildningsorganisationen blir så stabil som möjligt. De förändringar av dimensioneringen som från tid till annan måste göras får inte bli alltför drastiska. Detta är angeläget inte bara av organisatoriska skäl utan också med hänsyn till de enskilda och deras möjligheter att planera sitt utbildningsval.

Antalet nybörjarplatser bör även fortsättningsvis bestämmas i anslutning till det årliga budgetarbetet. De beräkningar av den framtida dimensioneringen som UHÄ har redovisat är dock enligt min uppfattning väl ägnade att ligga till grund för de överväganden om lokaliseringen som nu måste göras.

2.3 Kvalitetsfrågor

Jag har tidigare erinrat om att den kompetens som nu finns vid universitet och högskolor med lärarutbildning kommer att behöva förändras och förstärkas. Jag har också framhållit vikten av att basorganisationen blir så stabil att den tål framtida dimensioneringsförändringar. Kravet på kvalitet i utbildningen måste, som UHÄ framhåller, väga tungt när lokaliseringsfrågan avgörs. Stor hänsyn måste tas till möjligheterna att bygga upp en utbildningsorganisation med god kvalitet avseende såväl de ämnesteore-

tiska delarna av lärarutbildningen som de pedagogiska, metodiska och praktiska delarna.

För att grundskollärarutbildningens karaktär av en linje skall markeras bör principen vara att de båda grenarna så långt möjligt etableras vid en och samma högskoleenhet. De kan därigenom planeras tillsammans och kurserna kan i så stor utsträckning som möjligt vara gemensamma. Vidare är det nödvändigt att ta till vara den kompetens som finns eller utan alltför stora kostnader kan utvecklas vid de enheter som i dag har utbildning som svarar mot hela eller en del av den nya utbildningen. I detta sammanhang måste särskilt de universitet och högskolor beaktas som har ämnesteoretisk kompetens för ämneslärarutbildningen. Även till sådana enheter som har utbildning i praktisk-estetiska ämnen som skall kunna ingå i grundskollärlinjen måste hänsyn tas, inte minst med tanke på de investeringar som ofta är förenade med utbildning i dessa ämnen. Samband vad beträffar innehåll och karaktär finns självfallet också med andra lärarutbildningar, både dem för barnomsorgen och dem för gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Även detta perspektiv behöver beaktas i den fortsatta planeringen för den nya grundskollärarutbildningen liksom möjligheterna till samverkan med annan utbildning inom högskolan.

Basorganisationens storlek spelar en stor roll för utbildningens kvalitet, särskilt vid de högskolor där endast utbildning på T-grenen blir aktuell. Utvecklingsmöjligheterna för en utbildning blir bättre om det finns flera lärare inom ett område. Antalet studerande får heller inte vara för litet om studiemiljön skall bli god.

I ett stabilt planeringsläge bör utbildningen från denna utgångspunkt enligt UHÄ:s mening lokaliseras på ett sådant sätt att de minsta högskolorna får en planeringsram på uppemot 100 nybörjarplatser på T-grenen. Under en övergångstid kan det emellertid vara acceptabelt med ett lägre antal nybörjarplatser beroende bl. a. på möjligheterna till samverkan med barnomsorgsutbildningen. Eftersom den totala dimensioneringen under de två till tre första åren enligt UHÄ:s förslag skall ligga mellan 700 och 1 100 nybörjarplatser räknar UHÄ med att den önskvärda planeringsramen 100 skall kunna uppnås först på längre sikt.

För egen del finner jag det vanskligt att fastslå ett bestämt antal studerande eller årsstudieplatser som nödvändigt för att kunna upprätthålla en god kvalitet i utbildningen. Med den frihet som finns lokalt att lägga upp utbildningen kan möjligheterna till samverkan med andra utbildningar tas till vara på olika sätt. Samtidigt kan också andra vägar finnas för att ge utbildning av god kvalitet. Det antal platser som UHÄ angett som det ideala får mot denna bakgrund enligt min mening ses som en faktor bland andra att beakta i den fortsatta planeringen.

2.4 Skolväsendets behov

Det är önskvärt att lärarutbildningen i växande utsträckning fungerar som en stimulans för skolans utveckling. De tankar om högskolan som en resurs och en bas för skolutvecklingen som presenterades i bl. a. propositionen om skolforskning och personalutveckling (prop. 1980/81:97, UHÄ

37, rskr. 385) har enligt min uppfattning ännu inte slagit igenom i tillräcklig utsträckning. Universitet och högskolor med lärarutbildning bör i fortsättningen kunna tjäna som centra för kunskapsutvecklingen inom skolväsendet. Jag tänker då såväl på den praktiska lärarkunskap, som tidigare utvecklades i anslutning till försöks- och demonstrationsskolorna, som på den kunskapsupbyggnad som sker genom forsknings- och utvecklingsarbete. Huvudansvaret för utvecklingsarbetet inom skolväsendet ligger på lokal nivå, på skolenheter och skolstyrelser, men det är angeläget att högskolan kan verka initierande och stödjande i sådana projekt bl. a. genom att medverka med sin kompetens och bidra till att sprida erfarenheterna inte minst i anslutning till grundutbildningen och fortbildningen. Om lärarutbildningen skall kunna fungera på detta sätt är det enligt min mening nödvändigt att den vid varje berörd universitet och högskola har en sådan omfattning att expertkunskap kan finnas såväl ämnesmässigt som pedagogiskt och didaktiskt samt att utbildningen mer än dagens klasslärarutbildning kan stödja sig på forskarutbildade lärare.

Högskoleorganisationen är en viktig bas också för fortbildningen av lärare. Under de närmaste åren kommer särskilda fortbildningsinsatser att behövas för att ge lärare som är utbildade enligt nuvarande eller tidigare ordning en kompetens som svarar mot den som lärare med den nya utbildningen kommer att få. Detta gäller såväl högstadiets lärare, som behöver bredda sin kompetens (jfr UbU 1984/85: 31 s 20), som nuvarande klasslärare som behöver fördjupa sina kunskaper främst inom det matematisk-naturvetenskapliga området. Dessa krav på fortbildning kan inte mötas enbart genom att lärarutbildningen får en bred geografisk spridning. Varje enhet med lärarutbildning kommer nämligen inte ensam att kunna täcka de behov av kompetens som kommer att finnas för att t. ex. bredda ämneslärarnas kunskaper. I stället måste behoven mötas genom samarbete mellan högskoleenheterna i en region och genom spridning av fortbildningen till kommunerna.

2.5 Utbildningen i ett regionalt perspektiv

Lärarutbildningen har varit den bas på vilken flertalet högskolor utanför universitetsorterna byggt sin kompetens. Utifrån denna bas har många av dem utvecklats och befäst sin roll i den regionala utvecklingen. Deras verksamhet har således successivt kompletterats med utbildningar inom framför allt de ekonomiska och tekniska områdena. Vid många av de berörda högskolorna utgör dock lärarutbildningen alltjämt den dominerande verksamheten. En fortsatt utveckling mot en mera differentierad verksamhet måste här komma till stånd om högskolorna i ökad utsträckning skall kunna bidra till den regionala utvecklingen.

För att man skall åstadkomma en sådan differentiering och samtidigt erbjuda högskoleutbildning med god kvalitet är det viktigt med en viss arbetsfördelning mellan olika universitet och högskolor. Därigenom kan förutsättningar skapas för kreativa miljöer för lärare och studerande. Det är nödvändigt att noga pröva frågan om lärarutbildning även i fortsättningen kan vara basen för verksamheten vid så många högskolor som i dag.

Frågan om vid vilka universitet och högskolor den nya grundskollärlinjen skall etableras måste därför sättas in i ett större sammanhang, där det gäller att ta ställning till hur utbildningen vid bl. a. de nyss berörda högskolorna skall utvecklas.

Vissa typer av högskoleverksamhet – framför allt inom de tekniska och ekonomiska områdena – har stor betydelse för utvecklingen av näringslivet inom resp. region och kan bidra till att öka antalet arbetstillfällen inom olika delar av näringslivet. Lärarutbildningen har jämfört med andra högskoleutbildningar begränsade möjligheter att skapa nya arbetstillfällen i en region, detta även om all högskoleutbildning i sig är personalintensiv. Vid planeringen av lärarutbildningen måste i stället målet att förse alla delar av landet med utbildade lärare tillmätas stor vikt. Erfarenheterna under de senaste åren har visat att det varit förenat med stora svårigheter att få behöriga lärare till vissa delar av landet, medan andra delar har haft relativt god tillgång på lärare. Den låga rörligheten hos de nyutbildade lärarna är alltså en faktor som måste tas med i planeringen. De utbildade lärarna kan stanna kvar i regionen endast i den utsträckning som det finns lediga tjänster inom skolväsendet eller andra arbetstillfällen av motsvarande slag.

3 Lokalisering av grundskollärlinjen

Mitt förslag: Jag föreslår att utbildning på grundskollärlinjens båda grenar fr. o. m. läsåret 1988/89 anordnas vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm, vid universiteten i Linköping, Lund, Göteborg och Umeå och vid högskolan i Karlstad. Utbildning på enbart linjens T-gren föreslår jag skall anordnas vid högskolorna i Falun/Borlänge, Jönköping, Kristianstad, Växjö, Luleå och Sundsvall/Härnösand samt utbildning på enbart linjens S-gren vid universitetet i Uppsala. Mitt förslag innebär att utbildning på grundskollärlinjen inte kommer att anordnas vid två av de högskolor som i dag har klasslärarutbildning, nämligen högskolorna i Gävle/Sandviken och Kalmar.

UHÄ:s förslag överensstämmer med mitt förslag utom såvitt avser anordnande av utbildningen vid högskolorna i Gävle/Sandviken, Jönköping och Kalmar. UHÄ avser nämligen att i anslagsframställningen för budgetåret 1987/88 återkomma till frågan om utbildning på grundskollärlinjens T-gren skall anordnas vid dessa högskolor. Det är dock enligt UHÄ:s uppfattning inte aktuellt att anordna utbildningen där förrän läsåret 1990/91.

Skälen för mitt förslag: De universitet och högskolor som jag föreslår i fortsättningen skall anordna utbildning på grundskollärlinjens båda grenar har i dag såväl klasslärarutbildning som ämneslärarutbildning. Där finns den ämneestetiska kompetens som är viktig för utbildningen på linjen, samtidigt som det finns förutsättningar för att utveckla det samband mellan de olika grenarna som jag i det föregående har understrukt betydelse-

sen av. För Stockholms del förutsätter jag då att högskolan för lärarutbildning utnyttjar den ämneskompetens som finns vid bl. a. universitetet. Med hänsyn till att – förutom ämnesteoritisk kompetens – utbildning i praktisk-estetiska ämnen finns vid universitetet i Uppsala anser jag att utbildning på S-grenen bör anordnas där.

UHÄ konstaterar att det i södra Sverige finns en viss överetablering av lärarutbildning för grundskolan i förhållande till behoven. Eftersom högskolorna i Kalmar och Jönköping bedömts ha de bästa förutsättningarna för att utveckla andra utbildningar som kan ersätta lärarutbildningen anser UHÄ att det inledningsvis inte bör vara aktuellt att anordna utbildning på T-grenen där. Även beträffande de norra delarna av landet anser UHÄ att lärarutbildningsbehovet är väl tillgodosett. UHÄ har tidigare föreslagit nedläggning av huvuddelen av lärarutbildningen vid högskolan i Sundsvall/Härnösand men förordar nu i stället att etablering av utbildningen på T-grenen vid högskolan i Gävle/Sandviken får anstå. Bakgrunden är också i detta fall de större möjligheterna att anordna annan utbildning.

För egen del anser jag det viktigt för den fortsatta planeringen vid samtliga berörda högskoleenheter att beslut nu fattas om var den nya lärarutbildningen skall etableras. En fördröjning av beslut i denna fråga för vissa högskolor kan bl. a. medföra att angelägen kompetens där går förlorad.

Jag delar UHÄ:s uppfattning att det i södra delen av landet finns en viss överetablering av lärarutbildning och menar att det av flera skäl kan vara befogat att koncentrera utbildningen på T-grenen till färre enheter. I valet mellan högskolorna i Jönköping, Kalmar, Kristianstad och Växjö har UHÄ förordat att utbildningen i första hand skall finnas kvar vid de två sistnämnda.

Vad först angår högskolan i Växjö vill jag erinra om att den ämnesteoritiska delen av den språkvetenskapliga ämneslärarlinjen nu ges vid denna högskola. Där finns också ämnesteoritisk kompetens inom flera andra ämnesområden med anknytning till grundskollärarlinjen. När behovet av lärare för grundskolan ökar, bör det finnas förutsättningar för att etablera S-grenen i Växjö. Det är mot denna bakgrund naturligt att utbildning på T-grenen nu etableras där.

Högskolorna i Jönköping, Kalmar och Kristianstad grundar sin kompetens och sina resurser till stor del på lärarutbildning. Vid högskolan i Kristianstad är möjligheterna att i tillräcklig omfattning bygga upp utbildning inom andra områden än lärarutbildning begränsade och jag bedömer det därför som nödvändigt att bevara lärarutbildningen för grundskolan där för att säkra högskolans fortlevnad.

Vid högskolan i Jönköping finns ett stort intresse för att inrikta utbildningen mot småföretagen och deras problem. Samtidigt ser jag det som angeläget att lärarutbildning även fortsättningsvis anordnas där bl. a. med hänsyn till behovet av lärarutbildade inom det område från vilket högskolan i stor omfattning rekryterar sina studerande. Andelen obehöriga lärare i Skaraborgs län har sålunda under de senaste åren varit förhållandevis stor.

Vid högskolan i Kalmar har i anslutning till bl. a. sjöbefälsutbildningen byggts upp resurser och kompetens för teknisk och naturvetenskaplig

utbildning. Vidare har utbildning inom området turism och rekreation utvecklats. I årets budgetproposition har jag föreslagit att utbildning på produktionsteknikerlinjen anordnas där nästa budgetår. Enligt min mening finns vid denna högskola goda förutsättningar för att utveckla ytterligare utbildningar inom bl. a. det tekniska området. Dessa förhållanden har gjort att jag har stannat för att föreslå att utbildning på grundskollärlinjen inte skall etableras vid högskolan i Kalmar.

Jag vill härutöver framhålla följande. I propositionen om regional utveckling och utjämning (prop. 1984/85: 115) uttalade chefen för industridepartementet att östra Småland är en region som bör kunna komma ifråga för stöd till projekt som främjar teknik- och kunskapspridning. Som jag tidigare har framhållit har högskoleutbildning visat sig ha stor betydelse för utvecklingen av näringslivet inom en region. Länsstyrelsen i Kalmar län och högskolan i Kalmar har i en skrivelse till regeringen redovisat ett utbildningsprogram för teknisk-industriell förnyelse i länet. I programmet, som utarbetats av en arbetsgrupp där bl. a. högskolan varit företräd, framhålls att industrin i Kalmar län har behov av teknisk utbildad personal på alla nivåer och att rekryteringsproblemen är betydande. Arbetsgruppen redovisar bl. a. förslag till en tele- och radiokommunikationslinje, en verkstadsingenjörslinje och en allmäningenjörslinje, samtliga om 80 poäng, samt en kemilinje med inriktning mot medicinteknik och bioteknik om 140 poäng. Länsstyrelsen och högskolan hemställer gemensamt att förslagen genomförs med början budgetåret 1987/88.

Enligt min uppfattning bör de förslag som utarbetats av arbetsgruppen ligga till grund för de närmare överväganden som berörda högskolemyndigheter bör göra i sitt arbete med anslagsframställningen för angivna budgetår. Målet för den fortsatta planeringen bör vara att nya utbildningar etableras vid högskolan i Kalmar i minst den omfattning som motsvarar nuvarande klasslärarutbildning. Jag har i denna fråga samrått med chefen för industridepartementet.

I detta sammanhang vill jag ta upp en fråga rörande samverkan i lärarutbildningen mellan högskolorna i Kalmar och Växjö. Regionstyrelsen för Lund/Malmö högskoleregion har i en skrivelse till regeringen framhållit bl. a. vikten av att utbildningen i Växjö kan samverka med och utnyttja resurserna vid högskolan i Kalmar i fråga om utbildning i kemi och biologi. Detta är enligt min uppfattning ett intressant uppslag som bör kunna utvecklas och bearbetas inför en framtida etablering av S-grenen i Växjö.

Vad angår lärarutbildningsorganisationen i den norra delen av landet anser jag, i likhet med UHÅ, att det är nödvändigt att anordna utbildning på grundskollärlinjen T-gren såväl vid högskolorna i Luleå och Sundsvall/Härnösand som vid universitetet i Umeå för att underlätta rekryteringen av behöriga lärare. Det är enligt min mening rimligt att i stället utbildningen i den mellersta delen av landet koncentreras till någon av högskolorna i Falun/Borlänge och Gävle/Sandviken. Även i detta fall måste möjligheterna att förändra utbildningens inriktning tillmätas stor betydelse.

I årets budgetproposition har jag föreslagit att två nya utbildningar, nämligen bostads- och fastighetsförvaltningslinjen och kontors- och distributionslinjen, etableras vid högskolan i Gävle/Sandviken och att två allmänna utbildningslinjer, nämligen data- och elektroniklinjen och datain-

genjörslinjen, inrättas där i stället för vissa lokala linjer. En förändring av utbildningen har alltså påbörjats vid denna högskola och jag anser att det finns anledning att ytterligare förstärka utbildningen inom de tekniska och ekonomiska områdena där. Detta förhållande har varit avgörande när jag stannat för att förorda att grundskollärlinjen inte skall etableras vid högskolan i Gävle/Sandviken.

Högskolan i Gävle/Sandviken ligger inom ett område där särskilda insatser behövs för att utveckla näringslivet. Chefen för industridepartementet avser att inom kort återkomma till regeringen med förslag till riksdagen att medel anvisas i ett treårsprogram för Bergslagen. En av tyngdpunkterna i programmet avses bli en satsning på forskning, teknisk utveckling och utbildning inom en ram av 84 milj. kr. Syftet är att bredda regionens kunskapsbas och att öka utbildningsinsatserna inom bl. a. högskolan. Samtliga högskoleenheter i Bergslagen väntas bli berörda. Medlen är bl. a. avsedda att användas för utveckling och drift av teknisk och ekonomisk högskoleutbildning. Ett första underlag för disposition av medlen kommer att föreligga när regionstyrelsen för Uppsala högskoleregion redovisar resultat av projektet "Bergslagens tekniska högskola". Genom denna temporära satsning bör det vara möjligt att lägga grunden för en mera varaktig satsning på en förstärkning av utbildningen vid högskolan i Gävle/Sandviken. Jag avser att senare föreslå regeringen att ge berörda myndigheter i uppdrag att lägga fram förslag i detta syfte. Målet bör även i detta fall vara att nya utbildningar skall etableras vid högskolan i minst den omfattning som motsvarar nuvarande klassläroutbildning. Jag har i denna fråga samrått med chefen för industridepartementet.

Sammanfattningsvis innebär mitt förslag att lärarutbildning för grundskolan skall ges fr. o. m. budgetåret 1988/89 på 13 orter i landet, varav T-grenen på 12 och S-grenen på 7 orter. Detta kan innebära att basorganisationen på vissa orter under de första åren blir svag och att kostnaden per årsstudieplats måste bli hög om inte kvaliteten skall äventyras. UHÅ bör därför i planeringsarbetet pröva om det är möjligt att inledningsvis vid några högskoleenheter anordna utbildning endast avseende en av de två fördjupningsinriktningar som T-grenen skall omfatta. Det är i så fall angeläget att prioritera fördjupningen i de naturorienterande ämnena. Ställning till antalet nybörjarplatser vid varje enhet behöver inte tas förrän inför budgetpropositionen för angivna budgetår. Det är emellertid min bedömning att den dimensionering som UHÅ har föreslagit kan tjäna som utgångspunkt för den fortsatta planeringen.

4 Lokalisering av ämneslärarutbildningen för gymnasieskolan och vuxenutbildningen

Mitt förslag: Jag föreslår att utbildning på ämneslärarlinjerna även fortsättningsvis anordnas vid högskolan för lärarutbildning i Stockholm samt vid universiteten i Uppsala, Linköping, Lund, Göteborg och Umeå.

UHÄ:s förslag överensstämmer med mitt.

Skälen för mitt förslag: Beslutet om en ny lärarutbildning för grundskolan innebär att nuvarande ämneslärarlinjer endast kommer att avse utbildning för gymnasieskolans och vuxenutbildningens behov. I vissa fall bör emellertid utbildning på grundskollärarlinjen också kunna ge behörighet för gymnasieskola och vuxenutbildning. Riksdagen har också framhållit att det är angeläget att utbildningen av lärare för grundskolan och gymnasieskolan planeras så, att hinder inte skapas för dem som vill ha dubbel behörighet (UbU 1984/85: 31). Till denna fråga återkommer jag i annat sammanhang när UHÄ:s och SÖ:s planeringsarbete kommit längre. Även om de olika linjerna således i första hand är avsedda för skilda behov är det givetvis en fördel att de planeras tillsammans och att vissa kurser blir gemensamma. Detta är också naturligt eftersom den kompetens som finns vid berörda ämnesinstitutioner vid universiteten är nödvändig för båda utbildningarna. En resursgemenskap kan även skapa utrymme för viktiga förändringar i lärarutbildningen, såsom inslag av didaktik och en anpassning av ämnesinnehållet till lärarutbildningens behov.

5 Vissa övergångsfrågor

Mitt förslag: Jag föreslår att inför läsåret 1987/88 antagning till lägstadielärarlinjen görs vid i princip alla universitet och högskolor med sådan utbildning men antagning till mellanstadielärarlinjen endast vid högskolorna i Gävle/Sandviken och Kalmar. Antagning till ämneslärarlinjerna bör göras enbart avseende den matematisk-naturvetenskapliga linjen. Dessutom bör antagning göras till praktisk-pedagogisk kurs och till praktisk-estetisk lärarutbildning.

UHÄ:s förslag: UHÄ förelår att antagning görs till matematisk-naturvetenskapliga ämneslärarlinjen och till den praktisk-pedagogiska kursen samt till idrottslärarlinjens ettämnesutbildning och till ett- och tvåämnesutbildningen på musik- och slöjdlärarlinjerna. UHÄ föreslår dessutom att någon antagning till ämneslärarlinjerna vid universiteten i Linköping och Lund inte skall göras vare sig inför läsåret 1987/88 eller inför läsåren 1988/89 och 1989/90.

Skälen för mitt förslag: I uppdraget till UHÄ med anledning av beslutet om den nya grundskollärarutbildningen angavs att UHÄ borde pröva möj-

ligheterna att skapa utrymme för en särskild satsning på fortbildning av lärarutbildare i samband med reformeringen genom en begränsning av antagningen av studerande till berörda utbildningar läsåret 1987/88. UHÄ föreslår nu att ingen antagning alls skall göras till flertalet berörda utbildningar inför angivna läsår, detta i syfte att minska det väntade läraröverskottet. De resurser som frigörs till följd härav och som är bundna till basorganisationen bör enligt UHÄ utnyttjas för utvecklingsarbete samt för fortbildning av lärarutbildare och lärare. Övriga frigjorda resurser bör användas för andra utbildningsändamål.

För egen del känner jag stor tveksamhet inför förslaget att nästan helt stoppa antagningen till flertalet lärarutbildningar inför ett läsår. Inom många områden kan från tid till annan förekomma en sådan situation på arbetsmarknaden att krav på "nollintag" till berörd utbildning kan resas. Någon sådan åtgärd har emellertid hittills inte vidtagits av arbetsmarknadsnadskalet. Det är enligt min uppfattning viktigt att i ett sådant här sammanhang ta hänsyn till dem som förberett sig för en lärarutbildning. Det bör således finnas rimlig möjlighet för dem att söka och bli antagna till lärarutbildning också nämnda läsår. Däremot är det angeläget att skapa utrymme för utvecklings- och fortbildningsinsatser när en genomgripande reform av en utbildning genomförs. Genom att antagningen till nuvarande utbildningar begränsas under det sista läsåret före reformen kan ett sådant utrymme skapas. Stöd för att begränsa antagningen ges i detta fall också av situationen på arbetsmarknaden.

Vid de högskolor som enligt mitt förslag inte skall ge lärarutbildning för grundskolan i fortsättningen är det lämpligt att antagning görs också inför läsåret 1987/88 för att underlätta omställningen. Även vid övriga berörda universitet och högskolor bör antagning av studerande göras i någon utsträckning. Med hänsyn till att behovet av lärare för lågstadiet kommer att öka något från slutet av 1980-talet bör enligt min uppfattning antagning till lågstadielärlinjen göras vid i princip alla universitet och högskolor med sådan utbildning inför angivna läsår. Vad ämneslärarutbildningen beträffar anser jag, i likhet med UHÄ, att svårigheterna att rekrytera behöriga lärare för undervisning i matematisk-naturvetenskapliga ämnen talar för att antagning bör göras till ämneslärarlinjen inom detta område. Behovet av lärare inom de ekonomiska och tekniska områdena motiverar antagning också till den praktisk-pedagogiska kursen.

UHÄ:s förslag att under tre år någon antagning inte skall göras till ämneslärarlinjerna vid två universitet kan jag inte ställa mig bakom. Att upprätthålla denna utbildning anser jag nödvändigt för att bevara och utveckla kompetensen i lärarutbildningen. Dessutom utgör ämneslärarutbildningen genom sitt samband med enstaka kurser en grund för kursgivningen inom olika ämnesområden.

Såvitt avser de praktisk-estetiska utbildningarna bedömer jag att utrymme för nödvändiga utvecklings- och fortbildningsinsatser bör kunna skapas genom att antagningen begränsas. Jag anser det vara av betydelse för att kompetensen skall upprätthållas att en viss antagning görs vid varje berörd högskoleenhet. I de fall sådana åtgärder skapar svårigheter att disponera resurserna på ett ändamålsenligt sätt bör möjligheter att omfördela resurser mellan olika utbildningar och enheter tillvaratas.

Jag har nu endast i stora drag redogjort för de förändringar i antagningen till lärarutbildningarna för grundskolan och gymnasieskolan m.m. som enligt min mening bör vidtagas inför läsåret 1987/88. Jag räknar med att UHÄ återkommer till frågan om planeringsramar i anslagsframställningen för budgetåret 1987/88. Det är emellertid angeläget att presumtiva studerande redan i samband med riksdagens ställningstaganden till de riktlinjer jag nu har angivit får information om de förändringar som kommer ifråga.

Genom de begränsningar av antagningen vid berörda universitet och högskolor som jag nu har förordat skapas sammantaget ett betydande utrymme för utvecklings- och fortbildningsinsatser inför starten av den nya utbildningen. Inför nästa budgetproposition återkommer jag till frågan om hur de resurser som frigörs till följd av den minskade dimensioneringen skall disponeras. Jag anser det nödvändigt att UHÄ i samband med nästa anslagsframställning närmare anger vilka besparingar som kan bli aktuella till följd av vad jag har föreslagit och vilka insatser i fråga om utvecklingsarbete och fortbildning av lärarutbildare som detta ger utrymme för.

6 Hemställan

Med åberopande av vad jag har anfört hemställer jag att regeringen förelär riksdagen att

1. godkänna vad jag har anfört i fråga om vid vilka universitet och högskolor utbildning på grundskollärlinjens båda grenar skall anordnas,
2. godkänna vad jag har anfört i fråga om vid vilka universitet och högskolor utbildning på ämneslärlinjerna skall anordnas,
3. godkänna vad jag har anfört om riktlinjerna avseende begränsning av antagningen till vissa lärarutbildningar inför läsåret 1987/88.

7 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga de förslag som föredraganden har lagt fram.

